

İlahiyat Fak. No : 5

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY OF ISTANBUL UNIVERSITY

Hakemli Dergi

**SAYI: 5, YIL: 2002
İSTANBUL - 2002**

İSLÂM'DA ŞEFAAT YETKİSİ

Prof. Dr. Emrullah YÜKSEL*

ÖZET

Yazar, bu makalesinde yardım eylemek veya yardım dilemek anlamında olan ve kelâm ilminde önemli bir yer işgal eden şefaât konusunu ele almaktadır. Ahirette vuku bulacak olan bu şefaât olgusu Kur'an ve Sünnete göre incelenmektedir. Aslında her iki kaynağa göre şefaât yetkisinin tamamen Allah'a ait olduğu anlaşılacaktır. Şefaâtçi, şefaât yetkisini kendinde kendiliğinden bulmamaktadır. İnsiyatı ele alan ve ona şefaât izni veren Allah'tır. Şefaâtçi, ancak Allah katında makbul ve hoş şeyler için şefaât etmektedir. Şefaât olunacak kimse buna layık ve hak kazanmış olmalıdır. Şefaâten yararlanacak kimsenin bir takım güzel davranışlarda gayretini göstermiş ve ilk adımını atmış olması gerekir. Şirkten kendini korumuş olan her günahkâr mü'minin Allah'ın izin verdiği şefaâtçinin şefaâtinden faydalanması ümit edilmektedir.

SUMMARY

THE POWER OF INTERCESSION IN ISLAM

In the article, the author studies on the subject of intercession (shafa`a) which takes an important part in Islamic of theology. The issue of intercession that will appear in the hereafter is studied according to Quran and Tradition (Hadith). According to these two sources, the power of intercession completely belongs to Allah. The intercessor could not find the power of intercession in himself automatically. Allah takes the initiative and gives the power of intercession to intercessor by himself. The intercessor can only intercede for the things which are acceptable and pleasant for Allah. The person who will be interceded should be worthy and deserving. Someone who will profit from intercession should take the first step by making certain effort in order to behave quite ethically. It is hoped that every sinful believer (mu'min) who has protected himself from attributing a partner to Allah (shirk) will profit from intercession which belongs to intercessor that is permitted by Allah.

* * *

Giriş

Bu makalemizde İslâm'da şefaât yetkisi konusunu inceleyeceğiz. Önce şefaât kelimesinin sözlük ve terim olarak anlamını vereceğiz. Sonra Kur'ân-ı

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı

1 İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh*, Beyrut, Tarihsiz, C. III, s. 1238; Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, Beyrut, Tarihsiz, s. 263; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, Tarihsiz, C. VIII, s. 183; Mecdü'd-Din Muhammed b. Yakup el-Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevî't-Temyîz fî Letâifî'l-Kitâbi'l-Azîz*, Tahkik eden: el-Üstâz Muhammed Ali en-Neccâr, Beyrut, Tarihsiz, C. III, s. 328; Mütercim Asım Efendi, *Kâmûs*, Cemâl Efendi Matbaası, İstanbul, 1305 h. Tabandan Ofset, C. III, s. 307.

Kerim'de şefaât kelimesiyle ilgili âyetlerin sınıflandırmasını yapacağız. Hadislerde şefaât konusuna temas edeceğiz. Bir de Kelâm ekollerinin şefaât konusuy-la ilgili temel görüşlerini dile getirmeye çalışacağız. Bunlardan sonra şefaât konusunun genel bir değerlendirmesi ve sonuçla tamamlanması yönüne gidilecektir.

Sözlük Açısından Şef' (Şefaât) Kelimesi:

Şef', bir şeyi benzerine katmak anlamına gelir. *Şef'* in bir anlamı da çift demek olup, karşıtı vitr (tek)dir.¹ Kur'ân-ı Kerim'de "Fecr Sûresi"nin üçüncü âyetinde, "*Çift'e ve tek'e andolsun.*"² diye geçmektedir. Bu yüzden benzer olması sebebiyle yaratıklara *şef'*, her yönden tek olması hasebiyle de Allah'a vitr denir. Kur'ân-ı Kerim, her şeyin çift çift yaratıldığını ifade etmektedir: "*İbret alursunuz diye her şeyden çiftler çiftler yarattık.*"³

Şef' Kökünden Gelen Deyimler:

Şefaât, yardım eylemek veya yardım dilemek anlamında kullanılır. *Şefaât*, *şef'* anlamına gelir. Bir kimseye yardım eden yahut ondan isteyen olarak yakınlık ve katılma manasında olup, sonra günahkâr veya muhtaç hakkında dilek eylemekte kullanılmıştır.⁴ Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle denilmektedir: "*Her kim bir kimseye iyilik yapmaya vesile olursa (iyilik yolunda başkasına yardım ederse) iyilikten kendi de nasip sahibi olur. Her kim bir kötülüğe aracı olursa (fenalık yolunda başkasına yardım ederse fenalığın) vebalinde payı vardır.*"⁵, "*Öyle bir günden sakının ki o gün kimsenin kimseye faydası olmaz, hiçbir kimseden (azaptan) kurtuluş bedeli kabul olunmaz, ona hiçbir şefaât fayda vermez.*"⁶

Şefaât', çoğu kere mertebeye yüksek bir kimsenin ondan daha aşağı derecede olan bir kimseye katılması anlamında kullanılır.⁷ Kur'ân-ı Kerim, kıyâmetteki bu anlamda olan şefaâttan şöyle haber verir: "*Artık şefaât edenlerin şefaati onlara bir fayda vermeyecek.*"⁸

Şefi', şefaât sahibi (şâfi=şefaât edici) kimseye denir. *Şüf'a*, istenilen bir şeyi yanında olan nesneye katmaya ve eklemeye denir ki tek iken çift yapmaktan ibaret olur. *Şüf'a*, aslında *artık* (ziyâde) anlamındadır. *Tesfi'*, bir adamın şe-

2 Fecr, 89/3.

3 Zâriyât, 51/49.

4 el-Firûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, C. III, s. 328; Mütercim Asım Efendi, *Kâmûs*, C. III, s. 308.

5 Nisâ, 4/85.

6 Bakara, 2/123.

7 ır-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 263; el-Firûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, C. III, s. 328; Krş. Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'ân'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut, İstanbul 1991, s. 549.

8 Müddessir, 75/49.

faatini kabul etmek demektir. İstişfâ, bir kimseden şefaata istemek anlamına gelir⁹

Kur'ân'a Göre Ahiret Günü Gerçeleşecek Olan Şefaata:

Şefaata kelimesi değişik türevleriyle birlikte Kur'ân-ı Kerim'de 26 âyette geçmektedir. Bunları aşağıdaki başlıklar altında sıralayabiliriz:

1. Hiçbir Put, Hiçbir Sahte Tanrı Şefaata Edemeyecek:

"Artık onlara şefaataçilerin şefaati fayda vermez."¹⁰; "Ondan başka tanrıları edinirmiyim hiç? Eğer o çok esirgeyen, bana bir zarar vermek dilese, onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar."¹¹; "(Allah'a) ortak (koştukları put) larından da kendilerine hiçbir şefaataçi çıkmaz. O zaman ortaklarını inkâr ederler¹². Şimdi artık bizim ne şefaataçilerimiz var. Ne de sıcak bir dostumuz."¹³; "Şimdi bizim şefaataçilerimiz varmı ki bize şefaata etsinler?"¹⁴; "Zalimlerin ne candan bir dostu, ne de sözü dinlenir, bir şefaataçisi bulunmaz."¹⁵; "Hani, siz (in yaratılışınızda ve ibâdetleriniz)de (bize) ortak olduklarını sandığınız şefaataçilerinizi de yanınızda görmüyorsunuz! Aranızdaki bağlar kesilmiş ve (şefaataçi) sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir!"¹⁶; "Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar, ne de yarar veremeyen şeylere tapıyorlar ve "Bunlar Allah katında bizim şefaataçilerimizdir!" diyorlar."¹⁷; "Ve öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse, kimsenin cezasını çekmez (borcunu ödemez); kimseden şefaata (aracılık, iltimas) da kabul edilmez; kimseden fidye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım yapılmaz."¹⁸; "Ve şu günden sakının ki, kimse kimsenin cezasını çekmez (borcunu ödemez), kimseden fidye kabul edilmez, hiç kimseye şefaata (aracılık, iltimas) fayda vermez, bir taraftan yardım da görmezler."¹⁹; "Ey inananlar, ne alışverişin, ne dostluğun ve ne de şefaatin olmadığı gün gelmezden önce, siz verdiğimiz rızıktan (Allah için) harcayın."²⁰

9 Mütercim Asım Efendi, *Kâmûs*, C. III, s. 308-309; Krş. el-Cevherî, *es-Sihâh*, s. 1238.

10 Müddessir, 74/48.

11 Yâsin, 36/23.

12 Rûm, 30/13.

13 Şuarâ, 26/100-101.

14 A'râf, 7/53.

15 Mü'min, 40/18.

16 En'âm, 6/94.

17 Yûnus, 10/18.

18 Bakara, 2/48.

19 Bakara, 2/123.

20 Bakara, 2/254.

2. Tek Allah Şefaât Etme Yetkisine Sahiptir:

"Yoksa Allah'tan başka şefaâtçiler mi edindiler? De ki: Onlar, hiçbir şey e mâlik olmayan, düşünmeyen şeyler olsalar da mı (onları şefaâtçi edineceksiniz)? De ki: Şefaât tamamen Allah'ındır, (Allah kime şefaât yetkisi verirse, ancak o şefaât edebilir. O'nun izin vermediği hiç kimse şefaât edemez)."21; "... sen o (Kur'ân) ile (şunu) hatırlat ki, bir kişi, yaptığı işi eline teslim edilmeye görsün, (yoksa) Allah'tan başka onun ne bir dostu, ne de bir yardımcısı olmaz. (Amelinin elinden kurtulmak için) her türlü fidyeyi verse de ondan kabul edilmez."22; "Rablerin(in huzuru)na toplanacakların (a inanıp bu durum)dan korkanları onunla uyar ki, kendilerinin, O'ndan başka ne dostları, ne de şefaâtçileri yoktur. (Onları uyar), belki korunurlar."23; "Sizin, O'ndan başka bir dostunuz, şefaâtçiniz yoktur."24

3. Şefaât Etme İznini Yalnız Allah Verir:

"Göklerde nice melek var ki onların şefaâti hiçbir işe yaramaz. Meğer Allah'ın dilediği ve râzı olduğu kimseye izin verdikten sonra olsun (ancak o zaman şefaâtin faydası olur.)"25; "O'nun huzûrunda, O'nun izin verdiği kimselerden başkasının şefaâti fayda vermez."26; "Onlar ancak Allah'ın hoşnut olacağı kimselere şefaât ederler. Kendileri de Allah korkusundan titrerler."27; "Yalnız Rahman'ın huzurunda söz almış olanlardan başkaları şefaât edemezler."28; "O gün Rahman'ın izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaâti fayda vermez."29; "O'nun izni olmadan hiç kimse şefaât edemez."30 "Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefaât edebilir?"31

4. Ancak Bilerek Hakka Şehadet Edenler Şefaaat Ederler:

"Ondan başka yalvarıp durdukları şeyler, şefaât de edemezler. Ancak bilerek hakka şehadet edenler bunun dışındadırlar."32

21 Zümer, 39/43-44.

22 En'âm,6/70.

23 En'âm, 6/51.

24 Secde, 32/4.

25 Necm,53/26.

26 Sebe, 34/23.

27 Enbiyâ, 21/28.

28 Meryem, 19/87.

29 Tâhâ, 20/109.

30 Yûnus, 10/3.

31 Bakara, 2/255.

32 Zuhruf,43/86.

5: Açıkça Şefaât Kelimesi Anılmaksızın Bu Konuyu Ele Alan Başka yetler:

"O, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür! O gün buyruk, yalnız Allah'ındır."³³ "Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi, çok merhametli (Rab). O'nun (izni olmadan) huzurunda konuşamazlar. O gün ruh ve melekler, sıra sıra dururlar. Ancak Rahman'ın izin verdiği konuşabilir, o da doğ- ruyu söyler."³⁴ "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenemez. Sonra dönü- şünüz, Rabbinizedir. O ayrılığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir."³⁵

Şu halde yukarıda anlamlarını verdiğimiz Kur'ân-ı Kerim âyetleri içinde Allah Tealâ'nın şefaât için izin vereceği kimselerin şefaât edebileceğini söyle- yenler olduğu gibi şefaatin olamayacağını söyleyen âyetler de vardır. Buna göre şefaati kabul edenler de Kur'ân-ı Kerim'de delil bulabilmekteler, kabul etme- yenler de.

Elbette burada Kur'ân âyetleri arasında bir çelişki olduğu sonucu çıkı- rıyor mu? diye bir soru akla geliyor. Ancak bu âyetleri bir bütünlük içerisinde ele aldığımız zaman, hangi âyetlerin ne zaman, kimleri, neyi ve ne gibi durumları söz konusu ettiğini düşünüp tahlil ettiğimiz zaman hepsinin yerli yerinde ne ma- naya geldiğini anlamış oluruz. İşte o zaman çelişki diye bir durumun söz konu- su olmadığını görürüz. Nitekim ileride genel değerlendirme yaparken bu hususu tahlil edeceğiz.

Hadislere Göre Kıyâmet Gününde Şefaât:

Şefaât ile ilgili hadisleri Buhârî³⁶, Müslim³⁷, Tirmîzî³⁸, Ebû Dâvûd³⁹, İbn Mâce⁴⁰, Ahmed b. Hanbel⁴¹, Dârimî⁴² gibi muhaddislerin kitaplarında görmek- teyiz.

Zikredilen hadislerde söz konusu edilen şefaât, özellikle Peygamber Efen- dimizin kıyâmet günü şefaâtçi olacağı ile ilgilidir. Diğer şefaâtçiler (sıddıklar, nebiler, melekler, şehitler)in şefaatine daha az ve bazen dolaylı olarak değinil- mektedir⁴³.

33 İnfîtâr, 82/19

34 Nebe, 78/37-38.

35 En'âm, 6/164.

36 Buhârî, Teyemmüm, hadis no: 323; Ehâdisü'l-Enbiyâ, hadis no: 3092; 3111; Tefsiru'l-Kur'ân, hadis no: 4116, 4343; Kitâbü'd Da'vât, hadis no: 5829; Tevhîd, hadis no: 6886, 6955.

37 Müslim, Salat, 577; Hac, 2426.

38 Tirmizî, Sifatü'l-Kıyâme, 2359, 2365, 2525; Da'vât, 3502; Menâkıb, 3546, 3852, 3859, 3863.

39 Ebû Dâvud, Sünne, 4115.

40 İbn Mâce, Zühhd, 4297, 4301, 4308.

41 Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 15, 5898, 7725, 9533, 9810, 10419, 14007, 15496, 20234, 20293, 20304, 10721, 11322, 11969, 12359, 13968, 20365, 21938, 26146.

42 Dârimî, Mukaddime, 49; Rikâk, 2687.

43 Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 15; Tirmizî, Menâkıb, 3852; Buhârî, Tevhîd, 6886.

Bu hadislerde Peygamberimizin, ümmetine ve bütün insanlığa şefaati için Allah'a secdeye kapanıp niyazda bulunacağı kendisine Allah tarafından şefaati izninin ve yetkisinin verileceği anlatılır. Hz. Peygamber şefaati yetkisini, kimlere karşı kullanacağını şöyle buyurmuştur: "*Şefaati ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.*"⁴⁴ Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki Hz. Peygamber şefaati şirke sapanların dışında herkes için kullanacaktır. Şu kadar var ki bu da Allah'ın izniyle olacaktır. Nitekim Hz. Peygamber'in bizzat kendisi bu hususa ashabının dikkatini çekmiştir. O şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir kişiyi, onun güzel ameli (ve ibadeti) cennete girdiremez." Bunun üzerine sahâbiler: "*-Yâ Resûlallah! Seni de mi girdiremez?*" diye sordular. Resûlallah şöyle cevap verdi: "*-Evet, beni de Allah'ın fazlı ve rahmeti bürümedikçe yalnız ibâdetim cennete girdiremez.*"⁴⁵

Yine Hz. Peygamber'in, Buhârî'de, geçen bir hadiste de bu durumu en yakınlarına da hatırlattığına tanık olmaktadır: "*Ey Allah elçisinin halası olan Sa-fiyye! Senden de ben Allah'ın azâbından bir kısmını olsun def edemem. Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Mahımdan dilediğin şeyi iste vereyim, fakat Allah'ın azabından hiçbir şeyi senden def edemem.*"⁴⁶

Şu halde şefaati izni sonuçta, Allah'ın hoşnutluğuna dayanmaktadır. Hz. Peygamber'in şefaatiine de izin ancak Allah tarafından çıkmaktadır. Zaten Kur'ân da onun dilinden şöyle buyurmuyor mu? "*De ki: Ben kendime Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim.*"⁴⁷; "*De ki: Ben kendime dahi, Allah'ın dileğinden başka ne bir zarar ne de bir yarar verme gücüne sahip değilim.*"⁴⁸ İşte şefaati konusu da tamamen Allah'ın izin verdiği ve O'nun razı olduğu kimse için gerçekleşecektir.

Kelâm Ekollerinin Şefaati Konusundaki Naslara Bakışı:

Hemen bütün kelâmcılar eserlerinde şefaati konusuna yer vermişlerdir. İmam Azam Ebu Hanife (ölm. 150/767), "*el-Fıkhü'l-Ekber*" adlı eserinde Peygamberlerin şefaatiinin ve Hz. Peygamber'in şefaatiinin günahkâr ve büyük günahkârlar için gerçek olduğunu ifade eder.⁴⁹ "*Vasiyyet*" adlı risâlesinde Peygamberimiz Hz. Muhammed'in şefaatiinin büyük günah sahibi de olsa cennetlikler için gerçek olduğunu söyler.⁵⁰ Ebû Hanife, "*el-Fıkhü'l-Ekber*" de diğer peygam-

⁴⁴ Tirmizi, Sıfatu'l-Kiyâme, 2359.

⁴⁵ Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, Müt.: Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988, C. XII, s. 5713.

⁴⁶ Aynı eser, C. VI, s. 2599.

⁴⁷ A'râf, 7/188.

⁴⁸ Yunus 10/49.

⁴⁹ Ebu'l-Muntehâ Ahmed b. Muhammed el-Manisâvi, *Şerhu'l-Fıkhü'l-Ekber*, Haydarâbâd 1365 h., s. 63.

⁵⁰ Molla Hüseyin b. İskender el-Hanefî, *el-Cevheretu'l-Münife fî Şerhi Vasiyyeti'l-İmâm el-A'zam*, Haydarâbâd 1365, s. 98.

berlerin de şefaatinde söz ettiği halde "Vasiyyet"inde sadece Peygamberimizin şefaatinin zikrediyor.

Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (ölm. 324/936), "el-İbâne" isimli kitabında müslümanların Resûlullah'ın büyük günah sahibi kimseler için şefaatte bulunacağına icmâ (fikir birliği) ettiklerini söyler⁵¹. el-Eş'arî, "Makâlât"ında Mu'tezile'nin büyük günah işleyenler için şefaati kabul etmediklerini, bazı Mu'tezilîlere göre ise şefaatin mü'minlerin derecelerinin artırılması için olduğunu, Ehl-i Sünnet ve'l-İstikâmet'e gelince, bunların Hz. Peygamberin şefaatinin ümmetinden büyük günah sahiplerine tahsis edildiğini söylediklerini ifade eder.⁵²

İmâm Ebû Mansûr el-Mâturîdî (ölm. 333/944), "Kitâbu't-Tevhîd"inde, şefaate konusunun, Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerle sabit ve hakkında büyük delil olduğunu belirtir.⁵³ Mâturîdî, şefaate olunan kimsenin, şefaati işlediği günah sebebiyle hak etmediğini, tersine yaptığı iyiliklerle terk etmiş olduğu şey hakkında dostluğu (sadakati) gerekli olan iyiliklerle lâayık olduğunu açıklar. Ona göre fiili terk eden kimseye "isyan et!" denmez. Tersine, "İtaat et ki, âsi olduğun şey hakkında şefaatin kabul edilsin." denir. Ebû Mansûr el-Mâturîdî, inanan kimseye küçük günah işlemesinin söylenemeyeceğini, ancak ona büyük günahlardan korunmakla ve onlardan tevbe etmekle emrolunduğunun söyleneceğini, şefaatin de onun gibi bir durum olduğunu ifade etmektedir. Ona göre büyük günah işleyenlerin günahları, Allah'ın seçkin kullarının ve razı olduğu kimselerin şefaati ile bağışlanır.⁵⁴

İbn Hazm (ölm. 458/1064), "el-Fasl" adlı kitabında Mu'tezile ve Haricîlerin şu ve benzeri âyetlere dayanarak şefaati inkâr ettiklerini söyler.⁵⁵ "Ey inananlar, ne alışverişin ne dostluğun ve ne de şefaatin olmadığı gün gelmezden önce, size geçim için verdiğimiz mallardan harcayın."⁵⁶; "Öyle bir gündün sakının ki kimse kimsenin cezasını çekmez. Hiçbir kimseden (azaptan) kurtuluş bedeli kabul edilmez, ona hiçbir şefaate fayda vermez ve onlara hiçbir şekilde yardım da edilmez."⁵⁷

İbn Hazm, şefaate inananların şefaati, şu ve benzeri âyetlerle ispat ettiklerini kaydeder.⁵⁸ "Allah'ın şefaate etmesine izin verdiği kimseden başkasına hiç-

51 Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, Kahire 1385, s. 74.

52 Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn*, Tahkik eden: Muhammed Muhyî'd-Din Abdulhamid, Kahire 1389/1969, C. II, s. 166.

53 Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud *el-Mâturîdî, Kitâbu't-Tevhîd*, Tahkik eden: Dr. Fethullah Huleyf, Beyrut 1970, s. 365.

54 A.g.e., aynı yer.

55 İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ' ve'n-Nihal*, Kahire, 1384/1964, C. IV, s. 85.

56 Bakara, 2/254.

57 Bakara, 2/123.

58 İbn Hazm, *el-Fasl*, C. IV, s. 85; Daha fazla bilgi için bkz. Muhammed b. Ahmed es-Seffârî el-Eserî el-Hanbelî, *Kitâbu Levâihü'l-Envârî'l-Behiyye ve Sevâti'l-Esrâri'l-Eseriyye*, Mısır 1324h., C. II, s. 196-209; Takiyuddin Ahmed b. Teymiyye, *Kâidetün Celiletün fi't-Tevessül ve'l-Vesîle*, Kahire, 1388/1968, s. 12-19.

bir şefaatin faydası olmaz.⁵⁹; "O gün esirgeyen Rabbi'nin izin verip sözünden hoşnut olduğu kimseden başkasına başkasının şefaati fayda vermez."⁶⁰

Şiîlerin kaynak kitaplarında da şefaatin nancının yer aldığını görmekteyiz. Ebû Câfer Muhammed el-Kummî (ölm. 381/991), "*Risâle*"sinde der ki: "Biz, ister büyük günah işlesin ister küçük, Allah'ın dinini kabul ettiği kimsenin şefâate kavuşacağına inanırız. Günahlardan tövbe edenlere gelince, onların şefâate ihtiyaçları yoktur. Salât ve selâm olsun Nebi buyurur ki, "*Benim şefaatiye inanmaya, Allah şefâatimi bağışlamasın!*" Ve yine salât ve selâm olsun o dedi ki: "*Tövbeden daha başarılı bir şefaatchi yoktur. Şefâat, peygamberlere ve vasîlere aittir.*"⁶¹ Şiîlere göre mü'minler de şefâatta bulunacaklar. Ancak şüpheciler, müşrikler, kâfirler ve inkârlarında ısrar edenler için şefaatin söz konusu olmayacaktır.⁶²

Öte yandan Şiî kelâmcılarından el-Allâme el-Hillî (ölm. 726/1325), Nasîru'd-Din et-Tûsî (ölm. 672/1273)'nin "*Tecrîdu'l-İ'tikâd*" şerhinde Hz. Peygamber'in şefaatinin sabit olduğunda âlimlerin ittifâk ettiğini belirtir.⁶³ Buna birçok sünnî âlimlerin gösterdiği gibi şu âyet-i kerimeyi delil olarak kayderer: "... Böylece Rabbinin seni güzel bir makama ulaştırması umulur."⁶⁴ el-Hillî, Peygamberimizin şefaatinin, mü'minlerin faidelerinin artırılmasından veya zararlarının giderilmesinden ibaret olduğunu ifade etmektedir.⁶⁵ Peygamberimizin, "*Şefâatimi ümmetimden büyük günah sahipleri için sakladım.*" hadisinin meşhur bir hadis olduğunu söyler.⁶⁶ el-Hillî, "*Allah'ın razı olduğundan başkasına şefaate edemezler.*"⁶⁷ âyetinde "Allah'ın razı olduğu kimse" içeriğine, "fâsık"ın girip girmeyeceği sorusuna, "fâsık"ın imanı sebebiyle dahil olduğunu beyan ederek cevap verir.⁶⁸

Mu'tezile'nin üstâdlarından Kâdi "Abdulcebbar (ölm. 415/1025), "*Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*"sinde, şefâat konusunu tahlil etmektedir.⁶⁹ Ona göre Hz. Peygamber'in şefaatinin ümmeti için sabit olduğunda ihtilaf yoktur. Ancak ihti-

59 Sebe, 34/23.

60 Tâhâ, 20/109.

61 Ebû Câfer Muhammed b. Ali İbn Bâbaveyh el-Kummî "Şeyh Sadûk", *Risâletü'l-İ'tikâdâtü'l-İmâmiyye* (Şiî-İmâmiyye'nin İman Esasları), Önsöz ve Notlarla Çeviren: Doç. Dr. Ethem Ruhi Fıçılalı, Ankara Üni. Basımevi, Ankara 1978, s. 74.

62 Aynı eser, aynı yer.

63 el-'Allâme Cemâlu'd-Din Ebî Mansûr el-Hasan b. Yusuf b. Ali b. el-Mutahhar el-Hillî, *Kesfu'l-Murâd fi Şerhi Tegrîdî'l-İ'tikâd*, Mektebetü'l-Mustafavi, Kum 1366 h., s. 330.

64 İsrâ, 17/79.

65 el-Hillî, *Kesfu'l-Murâd*, s. 330-331.

66 Aynı eser, s. 331.

67 Enbiyâ, 21/28.

68 el-Hillî, *Kesfu'l-Murâd*, s. 331.

69 Kâdi'l-Kudât Abdulcebbar b. Ahmed el-Hemedâni, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, Tahkik eden: Dr. Abdulkerim Osman, Kahire 1384/1965, s. 687-93.

lâf, şefâatin kim için gerçekleştirileceği konusundadır. O, Mu'tezile'ye göre şefâatin mü'minlerden tövbe edenlere, Mürcie'ye göre ise fâsıklara ait olduğunu söylemektedir. Kâdi Abdulcebbar, şefâatin "fâsık" (büyük günah sahibi) için olmayacağını şu âyet-i kerimeler ile ispat eder: "*Öyle bir günden sakının ki o gün hiçbir kimse, kimsenin cezasını çekmez. Hiçbir kimsenin şefaati kabul olunmaz, bir kimseden fidye (kurtuluş bedeli) alınmaz ve onlara yardım edilmez.*"⁷⁰; "*Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü tutulur bir şefâatçileri yoktur.*"⁷¹; "...*Sen ateşte bulunanı mı kurtaracaksın?*"⁷²; "*Allah'ın razı olduğundan başkasına şefaati edemezler.*"⁷³

Mu'tezile, şefaati, sadece itaatkâr olanlar ve tevbe edenler için kabul eder. Kiyâmet günü sadece itaatkâr olanlara, tevbe edenlere şefaati olunacaktır. Bunun manası, şefaati edilenlerin Allah katındaki derecelerinin yükseltilmesi ve sevaplarının artırılmasıdır.⁷⁴

Kâdi Abdulcebbar, şefâatin, fâsıklar (büyük günah işleyenler) için olmadığını, müminler için olduğunu özetledikten sonra, bu konuda Peygamberimizin "*Şefaati, ümmetinden büyük günah sahipleri içindir.*" hadis-i şerifine dayanan Ehl-i Sünnet'in delilini şöyle eleştirir: Bu haberin sıhhati tesbit edilememiştir. Sahih bile olsa o, Peygamberden birer kişi (âhâd) yoluyla nakledildiği için delil olarak alınması geçerli değildir.⁷⁵ Diğer taraftan bu haberin, Hz. Peygamberden gelen "*koğuculuk yapanın Cennete giremeyeceği...*", "*bıçakla insan öldürenin ebediyen cehennemde kalacağı*"na dair haberlerle çeliştiğini söyler. "*Şefaati, ümmetinden büyük günah sahipleri içindir.*" hadisini de "tövbe ettikleri takdirde" diye yorumlar.⁷⁶

Kâdi Ebû Bekr el-Bâkîlânî (ölm. 403/1012), "Kitâbu't-Temhîd"inde Mu'tezile'nin büyük günah sahibi (fâsık)nin şefaatten istifade edemeyeceği görüşünü tenkit eder ve Ehl-i Sünnet'in dayandığı "*Şefaati ümmetinden büyük günah sahipleri için sakladım.*" hadis-i şerifini Hz. Peygamber'in şefaatine delil olarak getirir.⁷⁷

Bâkîlânî, büyük günah sahibi kimselerin şefaatten yararlanamayacağına dair Peygambere nisbet edilen, "*Şefaati, ümmetinden büyük günah sahipleri-*

70 Bakara, 2/48.

71 Mü'min, 40/18.

72 Zümer, 39/19.

73 Enbiyâ, 21/28.

74 Saadettin et-Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, Matbaa-i Amire, 1277 h., C. II, s. 175; S. Şerif el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1239 h., s. 588.

75 Kâdi Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usuli'l-Hamse*, s. 690.

76 A.g.e., s. 691.

77 (Kâdi) Abu Bakr Muhammed b. at-Tayyib al-Bâkîlânî, *Kitâbu't-Temhîd*, edited by Richard J. McCarthy, S. J., Librairie Orientale, Bayrouth 1957, s. 365 vd.

ne ulaşmaz." hadis-i şerifini ele alır. Zikredilen bu rivâyetin bilinmediğini ve nakilcilere göre sabit olmadığını ifade eder.⁷⁸ Büyük günah işleyenlerin cennete giremeyeceğini ve ebedî olarak cehennemde kalacaklarını dile getiren Mu'tezile'nin ileri sürdükleri hadisleri de, haramı helâl saymak ve nassı yalanlamak itikâdıyla haramı işledikleri takdirde şefaate lâyık olmayacakları tarzında yorumlar.⁷⁹ Sonuçta Bâkillânî, âyetlerin, kâfir için şefaatin olmayacağına, ancak "fâsık" (büyük günah sahibi) nin şefaatten yararlanacağına delâlet ettiğini söyler.⁸⁰

Fahrüddin er-Râzî (ölm. 606/1209), "*el-Erba'în fî Usulî' d-Dîn*", "*eş-Şefaatu'l-Uzma*", "*et-Tefsîru'l-Kebîr*" adlı kitaplarında⁸¹ şefaahat konusuna genişçe yer ayırarak açıklamalarda bulunmuştur. er-Râzî, Kur'an-ı Kerim'in "...böylece Rabbi'nin seni güzel bir makama ulaştırması umulur."⁸²; "*Rabbin sana verecek ve sen râzı olacaksın.*"⁸³ âyetlerine dayanarak bu ümmetin, Hz. Muhammed (s.a.)'in âhirette şefaahatçı olacağına icmâ ettiğini beyan eder. Şu kadar var ki ümmetin, Resûlullah'ın bu şefaatinin kimin için olduğunda, yani inananlardan sevaba hak kazananlara mı? yoksa büyük günah sahiplerinden azabı hak etmiş olanlara mı? şeklinde görüş ayrılığına düştüğünü anlatır. Mu'tezile'nin kanaatinin, sevabı hak edenler için olduğunu ve bu şefaatin etkisinin de onlara liyâkatleri ölçüsünde menfaatlerinin artırılmasından ibaret bulunduğunu söyler. Fahrüddin er-Râzî kendi taraftarlarının ise bu şefaatin inananlardan cezaya müstehak olanların azabını kaldırmak için olacağı görüşünde bulduklarını ifade eder. Bu şefaatin kıyamette müminlerin cehenneme girmemeleri için olacağını, eğer girdilerse oradan çıkarılıp cennete girmeleri için gerçekleşeceğini ve bu ümmetin kâfirler hakkında şefaatin olmayacağı konusunda ittifak ettiklerini kaydeder. Mu'tezile'nin delil olarak ileri sürdüğü âyetleri ve onların açıklamalarını nakleder. Bunlar yukarıda zikrettiğimiz İbn Hazm'in verdiği âyetlerdir. Fahrüddin er-Râzî, Mu'tezile'ye karşı Ehl-i Sünnet'in şefaatin ispatı konusunda dayandığı âyetleri açıklayarak sunar. Büyük günah sahibi (fâsık)nin, iman ve tevhide bağlılığı sebebiyle "*Allahın râzı olduğundan başkasına şefaahat edemezler*"⁸⁴; "*Yalnız Râhman'ın huzurunda söz almış olanlardan başkaları şefaahat edemezler.*"⁸⁵ âyetlerinin kapsamına gireceğini belirtir.⁸⁶

78 A.g.e., s. 368.

79 A.g.e., s. 369.

80 A.g.e., s. 371.

81 Fahrüddin er-Râzî, *el-Erba'în Usulî' d-Din*, Kahire 1986, s. 245-50; *eş-Şefaatu'l-Uzma*, Kahire 1989; *et-Tefsîru'l-Kebîr*, *Kâhire*, Tarihsiz, C. III, s. 54-66.

82 İsrâ, 17/79.

83 Duhâ, 93/5

84 Enbiyâ, 21/28,

85 Meryem, 19/87

86 Fahrüddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, C. III, s. 59-60; *el-Erba'în fî Usulî' d-Din*, s. 246-247; *eş-Şefaatu'l-Uzma*, s. 46.

Sonraki diğer kelimciler da, Fahrüddin er-Râzî gibi, kitâplarında Hz. Peygamber'in şefâatinin ümmetinden büyük günah sahipleri için olacağı hususunda ümmetin icmâ ettiğinden⁸⁷ ve şu âyet-i kerimenin buna delâlet ettiğinden bahsederler: "... Kendi günahın, inanan erkeklerin ve inanan kadınların gühanı için (Allah'tan) mağfiret dile."⁸⁸ Bu âyetteki günah (zenb) kelimesi içine, hem küçük, hem büyük (şirkin dışındaki) günahların girdiğinde şüphe olmadığı için Hz. Peygamberin şefâatinin bütün mü'minleri kapsadığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu konudaki hadislerin sahih ve meşhur olduğu nakledilir ve delil olarak kabul edilir.⁸⁹ Yalnız Mu'tezile, bunların âhâd (tek tek râvîler) yoluyla geldiği için delil kabul edilemeyeceğini ileri sürer.

Genel Değerlendirme ve Sonuç:

Şefaât konusu, Kur'ân-ı Kerim'de, Hadis-i Şeriflerde ve Kelâm kitaplarında önemli bir yer tutmaktadır.

Burada bir şefaât eden, bir de şefaât edilen taraf söz konusu olmaktadır. Başka bir ifadeyle kim veya kimler şefaât edecek? Bu şefaât sahibi kime veya kimlere şefaât edecek?

Yukarıda anlamlarını verdiğimiz âyet ve hadislerden çıkan sonuç şöyle özetlenebilir: Esasında şefaât etme yetkisine yalnız Allah sâhiptir. "Yoksa Allah'tan başka şefaâtçiler mi edindiler? De ki: Onlar, hiçbir şeye mâlik olmayan, düşünmeyen şeyler olsalar da mı (onları şefâatçi edineceksiniz)? De ki: Şefaât tamamen Allah'ındır, (Allah kime şefaât yetkisi verirse, ancak o şefaât edebilir. O'nun izin vermediği hiç kimse şefaât edemez."⁹⁰

Hiçbir kimsenin kendiliğinden ve Allah'ın izni olmadan şefaât etmesi mümkün değildir. Allah Teâla bildirmemişse, şefaât edecek olanın durumu da, şefaât olunacak kimsenin durumu da bilinemez. Melekler de, peygamberler de gaybı bilemezler.

Öte yandan merhamet etme ve sahip olma açısından kullarına Allah'tan başka kim daha çok yakındır?

87 et-Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, C. II, s. 175; el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, s. 588; Krş. Nureddin es-Sâbüñî, *Mâturidiyye Akaidi*, Tercüme Eden: Bekir Topaloğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979, s. 170-171; Şeyh İbrâhim el-Bâcûrî, *Hâşiye bi Tuhfeti'l-Murîd alâ Cevhereti't-Tevhîd*, Mısır 1926, s. 109; Louis Gardet, *Dieu et La Destinée de l'Homme*, Librairie Philosophique J. Orin, Paris 1967, pp. 311-314; Jane Idleman Smith, Yvonne Yazbeck Haddad, *The Islamic Understanding of Death and Resurrection*, State University of New York Press Albany, pp. 25-27.

88 Muhammed, 47/19.

89 el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, s.588; et-Taftazânî, *Şerhu'l Makâsîd*, C. II, s. 175.

90 Zümer, 39/43-44.

Şefaata etme iznini yalnız Allah verir: "Göklerde nice melek var ki onların şefaati hiçbir işe yaramaz. Meğer Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseye izin verdikten sonra olsun (ancak o zaman şefaatin faydası olur.)"⁹¹

"O'nun huzurunda, O'nun izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez."⁹²; "Yalnız Rahman'ın huzurunda söz almış olanlardan başkalarına şefaata edemezler."⁹³

Yalnız Allah, iradesiyle özel veya genel olarak dilediklerine şefaata yetkisini verir ve kime şefaata edebileceğini bildirir.

Yukarıda geçen Hz. Peygamber'in "Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Ma-lımdan dilediğin şeyi iste (vereyim, fakat) Allah'ın azabından hiçbir şeyi senden def' edemem" buyruğu, bu âyetlerin anlamını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Ancak bilerek hakka şahadet edenler şefaata ederler: "O'ndan başka yalvarıp durdukları şeyler, şefaata de edemezler. Ancak bilerek hakka şahadet edenler bunun dışındadır."⁹⁴

Kıyâmet günü Allah'ın razı olduğu ve izin verdiği kimse şefaata eder: "O gün Rahmân'ın izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaati fayda vermez."⁹⁵

Şefaataçi, kendi başına kendine tavassut etme izni vermemekte, insiyatifi ele alan ve ona söz hakkı veren Allah'tır.

O, ancak Allah'ın nazarında makbul ve hoş olan şeyler için tavassut etmektedir: "Onlar, ancak Allah'ın hoşnut olacağı kimselere şefaata ederler. Kendileri de Allah korkusundan titrerler."⁹⁶

Şu halde şefaata etme izni verilenler kendi dilediklerine değil, Allah'ın dilediklerine şefaata edebilirler. Şefaata edicinin şefaati de Allah katındaki derecesi nispetinde olabilir.

Şefaata ile ilgili hadislerde şöyle durumlar da zikredilmiştir:

Şefaataçi, mü'minlerin hatalarını telafi etmeye elverişli vasıflarını ve hasenâtını ilân etmek ve onların beraatını veya daha büyük onura liyakatını haklı göstermek için savunma yaparken öne sürülen olguların geçerliği hususunda al-

91 Necm, 53/26.

92 Sebe, 34/23.

93 Meryem, 19/87.

94 Zuhuruf, 43/86.

95 Tâhâ, 20/109.

96 Enbiyâ, 21/28.

dandığı veya kendisine asıl gerçek işaret edildiği andan itibaren savunmadan çekildiğini ve davaya müdahalesini iptal ettiğini bildirir. Şefaathadisi, böyle vakaları zikretmektedir. Şöyle ki Hz. Peygamber'in bizzat kendisi, o günde kendisinin yeryüzündeki hayatı boyunca kendi taraftarı olarak bildiği bazı kimselerin beraatını talep ederek, "*Onlar muhakkak bendendirler.*" dediğinde; Allah tarafından ona, "*Sen onların senden sonra hangi bid'atı başlattığını bilmiyorsun.*" diye cevap verileceğini ve onun da, "*Benden sonra (dinde) değiştirme yapanlar, benden uzak olsunlar! Benden uzak olsunlar!*" diye haykıracağını haber vermektedir.⁹⁷

Sonuçta hüküm yargılananın liyakatine göre verilmektedir. Şefaathadisi edilecek kişilerin buna lâıyk ve hak kazanmış olmaları gerekmektedir. Şefaathadisi kime şefaathadisi ederse mutlaka şefaathadisi kabul olur diye bir gereklilik yoktur. Şefaathadisi yararnanacak kişiden bir gayret, bir davranış ve bir iyi niyet adımı atılmış olmalıdır. "*İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Çalışması da mutlaka görül(üp d)e(ęerlendirile)cektir.*"⁹⁸ Bu da Allah'ın bilgisiyle ve izniyle ortaya çıkmaktadır. Biraz önce Hz. Peygamber'in ağızından haber verildiği gibi, o bütün iyi niyet ve sevgisiyle ümmetinin kurtuluşu için Allah'tan onların beratını istediğinde, Allah onların bozucu hareket ve davranışlarını kendisine bildirince, Peygamber o gibi kimselerden derhal şefaathadisi talebini çekeceğini söylemiştir.

İster Hz. Peygamber olsun, ister mü'minler olsun, sevdikleri ve merhamet ettikleri için iyi dileklerini, dualarını ne kadar artırırlarsa artırırlar, bu sadece güzel bir hareket, hatta bir ödevdir: "*Allah'tan başka tanrı olmadığını bil ve kendi günâhun, inanan erkeklerin ve inanan kadınların günâhu için (Allah'tan) mağfiret dile.*"⁹⁹ Şu kadar var ki çabalarımız, dileklerimiz ve dualarımız, sevdiklerimizi kurtaracak değildir; ancak bizim çabalarımız eğer bir sonuca ulaşıyorsa, dualarımız kabul oluyorsa, onlar buna Allah'ın ve O'nun kanunlarına göre müstehak olmaktadır. Doğrusu dileklerimiz ve dualarımız o zamana kadar bize saklı olan bu kutsal ilâhî irâdenin açığa çıkması için sadece bir vesile teşkil etmektedirler.

Kur'ânî ilkelerin hiçbirinde aldatıcı bir süs, anlamsız bir mana üzerine kurulmuş hiçbir sevap görmemekteyiz; tersine her sevap, o ilkeler karşısında bizim iyi niyetli davranışlarımızın olgun meyvesi olarak verilmiştir: "*Kullarımız içinde (fenalıktan) sakınanları vâris kulacağımız cennet, işte budur.*"¹⁰⁰; "*De ki: Kö-*

97 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1989, C. XV, s. 6923-24; Krş. Prof. Dr. M. A. Draz, Kur'ân Ahlâkı, Çevirenler: Prof. Dr. Emrullah Yüksel, Prof. Dr. Ünver Günay, İz Yayıncılık, İstanbul 1993, s.85.

98 Necm, 53/39.

99 Muhammed, 47/19.

100 Meryem, 19/63.

tü şeyler ile iyi şeyler eşit olamazlar. Kötü şeylerin çokluğu hoşuna gitse de, öyleyse ey akıl sahipleri, Allah'a karşı gelmekten korunun ki, kurtuluşa eresiniz!"¹⁰¹ Demek oluyor ki davranışlarımızın değeri nicelikten çok niteliğe dayanmaktadır. Özellikle içe ait fiil onun en yüksek derecesine işaret etmektedir. Hz. Peygamber, parmağını kalbine doğru götürerek, "Takva burada yatmaktadır."¹⁰² buyurmuştur. İşte kalbe ait bir nitelik sebebiyle hangi fiilin filan hatanın telâfi edici fazileti olduğu, Allah'tan başka hiçbir kimse tarafından önceden söylene-
mez. Kalpleri yargılayacak ölçü ve tartı sistemine sahip bulunmadığımızdan, insanları yargılanacakları tarzda yargılamaya muktedir değiliz.¹⁰³ "Artık kendini-
zi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanları en iyi bilendir."¹⁰⁴ Şu halde kalbî fiilleri bilen ancak Allah olduğundan onları yargılayacak olan da yine Allah'tır. Bu kalbî fiilin önemini Kur'an-ı Kerim şu ilkeyle ifade etmektedir: "Allah katında en şerefliiniz, takvaca en ileri olanınızdır."¹⁰⁵

Allah'ın lütuf ve keremi ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim, bize iki çeşit rahmetten bahsediyor. M. A. Draz'ın deyimiyle biri evrensel diğeri saklı tutulan (mahfuz)dır. Kur'an-ı Kerim, birinciyi dili geçmiş kipiyle kullanmaktadır: "Rahmetim her şeyi kuşattı." Allah bu rahmetini, dünyada mü'min, kâfir herkesi, hatta yükümlü yükümsüz her varlığı kucaklayacak bir şekilde sunmuştur. İyi insanlar olduğu kadar kötüler de ondan aynı ölçüde faydalanırlar. Bu, varlık düzeni içinde sorumluluğun şartı olmaktadır. Bu rahmetin sunduğu imkânlar sayesinde insan sorumluluğunu anlamakta, başta Tanrısı olmak üzere diğer varlıklara karşı görevlerini yerine getirme zemini bulmaktadır. İkinci çeşit olan yani saklı tutulan (mahfuz) rahmetten söz ederken Kur'an-ı Kerim, gelecek zaman kipini kullanmaktadır: "Onu korunanlara yazacağım."¹⁰⁸ Bu ikinci tür rahmet, şirk ve küfürden uzak kalmış, ödevlerini yerine getiren, fenalıktan sakınan Allah'a itaat eden ve Hz. Muhammed'e iman edenlere tecelli edecektir. Bu, Allah'ın inanlanlara sorumluluklarının mükafatı olarak bahşedilecektir.

Sonuç olarak âyetlerden ve hadislerden anlaşılan, hakikatte şefaat yetkisi tamamen Allah'a mahsus olup, ancak Allah'ın bu yetkiyi dilediği Peygamberlere, meleklere ve imanı kuvvetli mü'minlere lutfetmesi sebebiyle onların da şefaat etme yetkisine sahip olabilecekleridir.

101 Mâide, 5/100.

102 Ebu'l-Hüseyn Müslim, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, Mütt.: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1979, C. X, s. 6453 (K. Birr).

103 Bak. Draz, Kur'an Ahlâkı, Çev.: E. Yüksel, Ü. Günay, s. 85.

104 Necm, 53/32.

105 Hucurât, 49/13.

106 Draz, Kur'an Ahlâkı, Çev.: E. Yüksel, Ü. Günay, s. 86.

107 A'râf, 7/156.

108 A'râf, 7/156. Bu âyetin tefsiri için bkz. Fahrüddin er-Râzî, *et-Tefsîr'u'l-Kebîr*, Mısır, 1357/1938, C. XV, s. 21-22; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Nebioğlu Basımevi, İkinci Baskı, İstanbul 1960, C. IV, s. 2295-2297; Dr. M. A. Draz, *La Morale Du Koran*, P. U. F., Paris 1951, p. 127.

Şu kadar var ki, biz naslara baktığımızda şefaath izni konusunda en yüksek makama sahip olacak peygamberin Hz. Muhammed (s.a.) olduğunu görebiliriz. Çünkü o Allah tarafından "(Ey Muhammed), biz seni ancak âlemlere rahmet için gönderdik." şerefine mazhar olmuştur. Ayrıca ona yaratıklar için en büyük makam olan "Makâm-ı Mahmûd" (övülen makam)ın verileceği Kur'an'ın "Böylece Rabbi'nin seni güzel bir makama ulaştırması umulur."¹¹⁰ âyetinden anlaşılmaktadır.

Öte yandan şefaath olunacak kimseler de şu âyette geçtiği gibi bunu hak edecek davranışlarda bulunmaları gerekir: "Onlar, ancak Allah'ın hoşnut olacağı kimselere şefaath ederler."¹¹¹

109 Enbiyâ, 21/107.

110 İsrâ,17/79.

111 Enbiyâ, 21/28.